

FÖRVARING, HANTERING OCH VÅRD AV FOTOGRAFISKT MATERIAL

Fotografier är känsliga för ljus, fukt, värme och skadliga ämnen i den miljö de förvaras i. Om och hur länge fotografier överlever beror på det klimat, emballage, de möbler de förvaras i samt den hantering de utsätts för. Allt fotografiskt material är känsligt, färgfotografier – negativ, diabilder och positiva bilder - är extra känsliga. Många hembygds museer har stora mängder fotografier i sina samlingar som man vill bevara för framtiden, därför har vi sammanställt detta lilla informationsblad med råd och tips om hur man kan rädda och förlänga livslängden på sina fotografier. En källförteckning över var informationen är hämtad finns så att den som vill lära mera kan fördjupa sig i ämnet. Avslutningsvis följer en förteckning över var godkänt material för förvaring av fotografier finns att köpa.

NEGATIV SAMT POSITIVA FOTOGRAFIER PÅ PAPPER

Fotografier bör förvaras

- mörkt
- i en temperatur understigande 20 grader C, helst så svalt som möjligt – ju svalare desto bättre förutsatt att den relativa luftfuktigheten inte ökar med den sjunkande temperaturen.
- i en relativ luftfuktighet mellan 30 och 50 %.
- i förvaringshyllor och möbler av plåt (stål).

Optimalt klimat för förvaring av fotografiskt material visas av tabellen nedan som är hämtad hos Fotosekretariatet på Nordiska museets hemsida. Det är förstås inte alltid möjligt att anordna det på så vis att riktlinjerna följs till punkt och pricka men tabellen ger en fingervisning om vad som är viktigt, t.ex. att färgbilder bör förvaras så svalt det går och att temperatur och luftfuktighet inte bör variera alltför mycket under dygnet:

Förvaringsklimat för fotografiska material				
	Temp.	±/24h	RF	±/24h
s/v negativ	<18°	±1°C	30%-40%	±5%
s/v påsiktsbilder	<18°	±1°C	30%-40%	±5%
nitratnegativ	<11°	±1°C	30%-40%	±5%
färgnegativ	<2°	±1°C	30%-40%	±5%
färgdiapositiv	<2°	±1°C	30%-40%	±5%
färg påsiktsbild	<2°	±1°C	30%-40%	+5%

Utsätt inte fotografier för

- solljus
- kraftiga temperaturväxlingar
- luftföroreningar
- hudfett. Det påverkar emulsionen och är en grogrund för bakterier och mögel. Även nytvättade händer ger fingeravtryck på foton. Använd därför alltid rena torra bomullsvantar och undvik att ta på fotografiets yta, håll i kanterna i diagonalt motsatta hörn vid hantering.
- onödig hantering

I inredningen kan finnas ämnen som är skadliga för fotografier.

Undvik följande ämnen och material i det utrymme där fotosamlingen förvaras:

- Papper och kartong
- Plaster, t.ex. PVC
- Klister
- Furu- och betsat trä
- Nya möbler
- Elektrofotografiska apparater (t.ex. kopiatorer)
- Ultraviolett strålning (finns bl.a. i vissa lysrör)

Exempel på luftföroeningar som skadar fotografier:

- Svaveldioxid
- Svavelväte
- Klorgas
- Nitroösa gaser. T.ex. nitratnegativ avger nitroösa gaser och ska därför förvaras skilda från annat material
- Sura gaser, t.ex. myrsyra. Myrsyra finns bl.a. i svett.
- Peroxider, t.ex. väteperoxid.
- Formaldehyd (formalin). Används bl.a. i medel för insektsbekämpning.
- Ammoniak
- Gaser från oljebrännare, bensin- eller dieselmotor
- Gaser från plaster av olika art, bl.a. från silikoner i textilvaror
- Ozon

En del förvaringsmaterial kan skada fotografierna eftersom de innehåller ämnen som verkar nedbrytande.

Undvik följande förvaringsmaterial:

- Vanliga brevkuvert
- Vanliga plastfickor
- Negativfickor av pergamyn

Lämpliga förvaringsmaterial är t.ex.

- godkända plastfickor av ren polyester, acetat, polystyren eller polyeten. Emellertid bör nitrat- och kolloidumnegativ **aldrig** förvaras i plast.
- papperskuvert av rent cellulosapapper som är neutrallimmat.

Fotografierna bör förvaras i sina emballage; vart och ett i sitt eget fotokuvert/egen fotopåse. Om fotosamlingen är stor och kostnaden för inköp av emballage blir för hög finns följande alternativ för förvaring av positiva foton: Lägg fotografierna på varandra men åtskilda av syrafria arkivblad så att fotografiets baksida inte ligger direkt mot det underliggande fotografiets bildyta. Förvara dem i en låda/ask av godkänt material.

Montera och förvara aldrig fotografier med

- lim/klister
- tejp
- gem
- gummiband

Påsiktsbilder

- Framställ påsiktsbilder av negativ (om positiva papperskopior inte redan finns) t.ex. med en skanner som även klarar filmskanning. Originalen kan då vila tryggt och ifred i sitt emballage då onödig hantering av dem undviks då man t.ex. vill se närmare på en bild. Om man inte har möjlighet att skanna samtliga negativ kan man prioritera dem som är skadade och därmed löper risk att förloras.

FOTOGRAFIER I UTSTÄLLNINGAR

- Gör brukskopior av foton som ska användas i t.ex. utställningssyfte. Originalen får vila i lämplig miljö och dessas livslängd ökar därmed väsentligt.

GLASPLÅTAR

Negativ av glas, s.k. glasplåtar, förvaras ofta i sina originalemballage dvs. liggande på varandra i en papperslåda och med ett silkespappersliknande blad mellan negativen. Det är inget bra förvaringssätt. Plåtarna ska tas ur lådan och bladen avlägsnas.

Glasplåtar förvaras

- var och en i sin egen fotopåse av godkänt material
- stående på högkant i en låda av godkänt material

Framställ gärna påsiktsbilder av plåtarna. På så sätt kan originalen vila och behöver inte hanteras i onödan då man t.ex. vill titta närmare på en bild. Om glasplåtarna är dammiga och smutsiga kan de behöva rengöras innan de emballeras om.

Rengöring av glasplåtar

- Använd rena bomullsvantar vid rengöringen (och all annan hantering) och vidrör aldrig ytan.
- Blås plåtarna rena från damm på båda sidor med en liten blåsbalg/objektivpensel som hålls en liten bit över ytan eller pensla försiktigt med en mjuk pensel.
- Tvätta plåtarna så här: Fukta en luddfri rengöringsduk (den släta typen av mirakelduk eller en duk avsedd för rengöring av kameranlinser) med lite destillerat vatten. Trasan ska endast fuktas lätt och får inte vara blöt så att den droppar. Håll aldrig vattnet direkt på plåten. torka glassidan av plåten försiktigt med den fuktade trasan. **OBS! det får inte komma fukt på emulsionssidan av plåten, då förstörs**

den. Emulsionssidan känns igen på att den ofta är mattare på ytan än glassidan. Om man är osäker på vilken som är emulsionssidan är det bättre att avstå från avtorkningen och nöja sig med bortblåsning av dammet. Se till att hela tiden använda en ren del av trasan. När plåten har tvättats ska den ligga en stund så att man är säker på att ytan är alldeles torr innan den läggs i sitt emballage.

DIABILDER

- Innan diabilderna läggs undan för förvaring ska de tas ut ur sina monteringsramar. Glöm inte att ta tillvara på text som eventuellt finns på ramarna.
- Förvara diabilderna i ark med fickor av godkänd plast/godkänt papper alternativt fotopåsar.
- Om bilderna ska skannas går det i vissa fall lättare om de sitter kvar i sina ramar. Besluta därför före borttagningen av ramarna när det står klart om och hur skanning ska utföras.
- Om man inte har möjlighet att skanna samtliga bilder kan man prioritera dem som är skadade och därmed löper risk att förloras.
- Om en diabild i framtiden ska användas i en diaprojektor bör en ny diabild framställas.

MÖGEL

Mögel kan bildas i fotofickor av plast. Om det vill sig illa och fotosamlingen har angripits av mögel måste fotografierna saneras såvida man inte vill kassera dem och bränna dem.

Sannolikt kommer inte mer av mögelväxten än det som är synligt för ögat att tas bort. Sporerna kommer att finnas kvar i sådan mängd att när klimatet är lämpligt frodas möglet igen. Ett gammalt angrepp kan starta igen om den omgivande relativa luftfuktigheten är högre än ca 50 %. Ett absolut säkert angrepp startar vid 68% .

Enligt Lennart Andersson, som är foto- och papperskonservator på Regionmuseum Västra Götaland, går man tillväga så här när man ska sanera mögel på fotografier:

Mögelsanering

- Innan fotografierna tas ut ska allt där fotona sitter - pärmar och album - dammsugas. Dammsugaren ska ha sporfilter, byt detta filter varje dag.
- Mögelsporerna kan ge allergiska reaktioner och det minsta skydd som ska användas är ett undersugsbord eller något liknande utsug vid arbetsplatsen så att

mögelsporerna inte stannar kvar i arbetsrummet. Under mögelsaneringsprojektet användes friskluftsmasker vid saneringen.

- Fotografierna måste torka. Detta görs i normalt rumsklimat i det utrymme där man arbetar med dem.
- Därefter rengörs varje objekt för sig, då är det bara **borstning** som gäller. Använd några olika storlekar av målarpenslar, moddlare av naturborts 35 - 50 mm breda. Prova vilken typ som fungerar bäst.
- Bränn allt gammalt och angripet förpackningsmaterial.

KÄLLOR

Fotosekretariatet, Nordiska museet:

<http://www.nordiskamuseet.se/fotosekretariatet/>

Minnesbilder :

<http://www.xn--hembygdsgrd-58a.se/apps/file.asp?Path=2&ID=11070&File=Minnesbilder%20Gotland.pdf>

Vårda och bevara bilder

Björn Andersson, Trydells Laholm 1990, ISBN 9187510065

Statens Arkiv

<http://www.statensarkiv.se/default.asp?id=1151&ptid>

Lennart Andersson, Regionmuseum Västra Götaland

INKÖPSSTÄLLEN FÖR MATERIAL FÖR VÅRD OCH FÖRVARING

Museiservice i Dalarna AB

(Förvarings-, märk- och vårdmaterial)

Byängsgattu 35

S-793 70 Tällberg

Sverige

Tel.: +46 (0)247 50054

Fax.: +46 (0)247 50054

E-mail: museiservice@telia.com

Hemsida: www.museiservice.se

Skånes Arkivförbund

(Säljer förvaringsmaterial för arkiv och foto till medlemmar i förbundet, ta kontakt för information om och tecknande av medlemskap).

Porfyrv. 19, 224 78 LUND

tel: 046-19 59 60

fax: 046-222 17 19

e-post: info@skanearkiv.se

Hemsida: <http://www.skanearkiv.org>

ABM Produkter

(Material för fotoarkivering)

Malma Ringväg 64B

756 45 Uppsala

Sverige

Tel. +46 (0)70 581 66 26

Fax +46 (0) 18 30 41 72

e-mail: info@ABMProdukter.se

Hemsida: <http://www.abmprodukter.se/>

Kjell & Company

(Blåsbälg, objektivpensel och rengöringsduk)

Hemsida: <http://www.kjell.com>